Kvinnur og kvæði

Malan Marnersdóttir
professari

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Skaldskapur

- málslig listaverk:
  - lyrikkur, prosa, drama
  - yrking, skald- og stuttsøga, leikur
- íspunnin
- serstakur í mun til sannleika, týdning og rættleika
- “tóm pláss”

Fagrar bókmentir

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Samfelagsligt fyribrigdi

Skaldskapur er tað, sum verður lært sum bókmentir í skúlum og á universitetum.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Roland Barthes

Skaldskapur er

- samansetingar av orðum
- týðandi sannkenningarmiðil.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Aristoteles

Nøkta tørv á

- mimesis – herma, gera eftir
- anagnorisis – kenna aftur
- katharsis – reinsa

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Sigmund Freud

- hugflog og dagdreymar eru mátin hjá vaksnum at spæla
- dagdreymar eru tilfar hjá yrkjarum
- í bókmentum sleppur lesarin at (upp)liva og njóta fantasi uttan at skammast – tí tey hava ongar avleiðingar

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Melanie Klein

- skapandi gávur stava frá tunglyndi
- list kann bøta miss og split í sinninum

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Gregory Currie

- skaldskapur er spæl
- hvørt verk sínar spælireglur
- taka undir við sáttmála um, skaldsliga verkið er eitt ávíst spæl

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Umberto Eco

Tveir mátar at lesa bókmentir

- fyri at tolka tær
- fyri at brúka tær

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvæði

- frásøguyrking á manna munni
- niðurskrivað: lesiskaldskapur

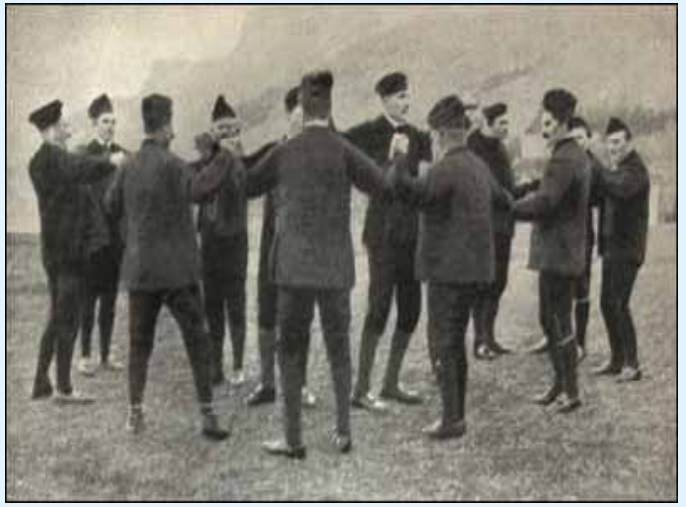
- dansur
- tónleikur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvæði úr kvinnugransk-ingarsjónarhorni

Uttan

- innsavnarar, skrivarar
- heimildarfólk
- leiklutur í dansi
- støða hjá konum í “kvæðasam-felagnum”

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvæða- og kvinnugransking

Innan

- tekstur
- gongd
- konufólka- og mannfólkahug-myndir

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Føroya kvæði

- 105 informantar
- 28 konufólk
  - 63 uppskriftir
  - 52 ymisk kvæði
  - 1-6 kvæði í part

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Konur og kvæðasløg

- 16 kappakvæði
- 16 riddarakvæði
- 13 gandakvæði
- 5 halgikvæði
- 4 skemtikvæði
- 1 sannsøguligt kvæði
- 6 nýyrkt
- 2 ramsur (ikki narrativ)

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Konufólk heimildarfólk til allar variantar

- **Margretu kvæði**
- **Brúnsveins vísa**
- Flúgvandi biðil
- Klæða táttur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Konur eina-heimildarfólk

- Nykurs vísa: Sofía Dánjalsdóttir, Famjin
- Orrusta í Heiðabý: Kristina Karolina Nolsø, Tvøroyri
- **Riddarin Klæmint:** Anna Sofía á Skála, Vágur
- Signhild og dvørgurin: Elsebeth í Túni, Hvalba, og Anna Knúts-dóttir, Saltnes
- Torvatrøll og fluga: Christiane Schröder og Sigga Sofía Pedersdatter, Sandur
- **Vevpíkan:** Birita á Mýri, Vágur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Toppskorarar

Kvóðu fyri Hammershaimb 1847 og 48:

- Birita á Mýri, Birthe Sophie Jacobs-datter 1804-78, Vágur
  - 6 kvæði
- Anna Sofía á Skála, Anne Sophia Maria Joensdatter, 1822-63, Vágur
  - 4 kvæði
- Elisabeth Christiane Schrøder, 1803-73, dóttir J. H. Schrøter, Vágur
  - 6 kvæði

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvæði hjá Biritu á Mýri

- Magnus kongur í Noregi
- Mirmants kvæði
- Pálnir Búgvason
- Kjartans tættir
- Einars tættir
- Vevpíkan

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Magnus kongur í Noregi Margretu kvæði

- konufólkakvæði
  - flest konur heimildarfólk
  - konufólk skipa
- serføroyskt

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Blóðskemd og neyðtøka

Hann reiv av henni stakkin
so hennar silkiserk,
til hann hevði vunnið henni
tað syndar neyðis verk

- FK 31A, ør. 6.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Mirmants kvæði

- spádómur
  - faðirdráp
    - Ødipus kongur eftir Sofokles
- forða spádóminum at ganga út
  - í fostur
- unnusta
  - móti eitran
  - móti blóðskemd

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Bjargandi seksualitetur

Tað var frúgvin Sissal,
hon andar í hans munn,
hon myntist við riddaran Mirmant,
tí henni var svikin kunn.

- FK 109D, ør. 149.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Pálnir Búgvason

- rænir gentu
- neyðtekur hana
- hevnd

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Ávaring og ognartøka

Hoyr tú, Pálnir Búgvason,
tú kom ikki á mín fund,
frættir tað bóndin Niklas,
hann høggur teg sum ein hund.

“Eg ræðist ei bóndan Niklas,
ei hans heyk og hund,
jomfrúin, tú skal fylgja mær
ígjøgnum grøna lund.”

FK 156A, ør. 17-18

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kjartans tættir

Lat tær góðan hugin siga,
aftur komi eg við lív,
elska tær ikki annan mann,
ei heldur eg mær vív!
(...)
mangur fær tað, ið øðrum er ætlað
eingin tað ið øðrum er lagað

FK 23A, ør. 10 & 50.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Einars tættir

Einar skal fella risa

- megnar tað ikki sjálvur
- má fáa Ílint at hjálpa sær
- letur seg ikki freista av mammu hansara
- ætlan eydnast

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Vevpíkan

Eg var boðin í brúdleyp, eg hevði eingi klæði.

Eg fór til mín faðir, og bað hann lána mær klæði.

Mín faðir svaraði mær illa, hann bað meg veva og spinna

(...)

Hanin fekk ein høvuðdúk, hønan fekk ein skóklút.

FK 188 ør. 1-2, 17

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Repertoirið hjá Biritu á Mýri

- kalmanslig ráð
  - brúðarrán, neyðtøka og blóðskemd
  - faðirdráp
  - styrki
- kvenmanslig ráð
  - geva seg undir ráðandi valdið
  - hevnd
  - grøðandi seksualitetur
  - spei fyri ódugnaskap

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvæði hjá Onnu Sofíu á Skála

- Greivin av Jansalín
- Brúnsveins vísa
- Riddarin Klæmint
- Geipatáttur

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Greivin av Jansalín

Hann hevði upp sína høgru hond,
gav henni høgg á tenn,
blóðið dreiv í barmin niður,
sóu tað mangir menn.

FK 130B, ør. 21.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvinnur gjaldoyra

"Gevur tú mær jomfrú Solitu,
festarmoynna tína,
eg gevi tær ungu Gunnhildu moy.
so væna systur mína."

FK 130B, ør. 18.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Brúnsveins vísa

Hav tú sjálvur títt slegfriðvív
flyt meg aftur til faðir mín!

FK 119A, ør. 19.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Riddarin Klæmint

Hon fekk hug á deyðum manni,
gekk hon á hans leik,
hann hevur sær í moldum sovið
fimtan vetra skeið.

FK 145, ør. 24.

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Geipatáttur

“Hvar vitið tygur mín javnlíka?
(...)
Allir drýptu høvur niður,
eingin tordi tala,
uttan hans dýra drottning,
hon komst ikki við at svara.
(...)
“Hákin kongur av Miklagarði
hann er tín yvirmann”

FK 106 Geipatáttur D, ør. 2-4

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Orðadráttur

“Er hann ei mín yvirmann,
tú skalt á báli brenna”

Tað var hansara dýra drottning,
hon mundi so svara honum:
“Mangur er í mismæli,
eg eri tín egin kona.”

FK 106 Geipatáttur D, ør. 5-6

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Repertoirið hjá Onnu Sofíu á Skála

- kalmanslig ráð
  - bardagi
  - konufólk lutir at handla við
  - reyp
- kvenmanslig ráð
  - systrasamhugur
  - eggja menn/steðga teimum
  - dreym um bjarging

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Samanumtøka

Kend evni – mimesis, anagnorisis & katharsis

- greiður kvæðaformur
- trúloving, gifta, barnauppaling
- harðskap & tvingsil
- góðska & bjarging

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Kvæði sum spæl

- halda “kvæðareglur”
- ógvusligar støður uttan avleiðingar
- ímyndaðir trupulleikar
- bøta
- mental fyrireiking
- frí uppliving - njótilsi

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)

Takk fyri!

© Malan Marnersdóttir, Fróðskaparsetur Føroya (FMD)